

«بِنَامِ خَدَائِيْ کَهْ جَانَ آفَرِید»

تکلیل علوم و فنون

پا ز د د ه م

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

درس اول

به نام خدا

فعالیت گروهی دوره آموزشی تأمین مدرسی کتاب های پایه یازدهم - استان مرکزی مرداد ماه ۱۳۹۶

اعضای گروه : سید جلال احمدی، محمد رضا احمدی

درس اول علوم و فنون پایه یازدهم، عنوان درس : تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم

الف) خودارزیابی ها

۱- حمله مغول بر محتوای شعر و نثر قرن هفتم چه تأثیراتی گذاشت؟

فرهنگ شهر ها از خراسان به عراق عجم منتقل شد. قصیده کمرنگ شد و غزل رونق گرفت. مثنوی مجالی برای ظهور عاطفه و اخلاق و عرفان شد. شعرا بین عصر، نرم و دلنشیں و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد. نثر به دو جریان ساده نویسی و پیچیده نویسی گرایش پیدا کرد.

۲- دو جریان نثر قرن هفتم را از نظر ویژگی های زبانی بررسی کنید.

الف) جریان نثر ساده:

از کتاب های «طبقات ناصری و مرصاد العباد» می توان به عنوان نمونه نثر ساده یاد کرد که گاه دارای سجع و موازن نیز هستند.

ب) جریان نثر پیچیده:

پیچیده نویسی را می توان در آثاری چون تاریخ «وصاف و تاریخ جهانگشای جوینی» مشاهده کرد که محتواستان عمدتاً تاریخ حاکمان وقت است.

۳- شعر سبک عراقی را با شعر سبک خراسانی از نظر قالب مقایسه کنید.

قالب اصلی سبک خراسانی «قصیده و مثنوی» است. اما قالب اصلی سبک عراقی «غزل» است. در سبک عراقی قالب «قطعه» کامل تر است.

۴- فکر و اندیشه غالب بر آثار مولانا جلال الدین را بیان کنید.

معارف بشری و مسائل عرفانی

۵-چه عواملی سبک ادبیات فارسی را از خراسانی به عراقی تغییر داد؟ آنها را بررسی کنید.

الف) عوامل سیاسی و اجتماعی مثل روی کار آمدن حکومت‌های غزنوی و سلجوقی.

ب) تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم.

۶-کدام یک از ویژگی‌های فکری سبک عراقی موجب پیدایش عرفان در قرن هفتم شد.

سر خودگی و نامیدی شعرا وادبا از اوضاع اجتماعی و تمایل به انزواطلبی و سیر در فضای معنوی موجب رونق بیشتر عرفان شد. و روحیه تساهل و تسامح، خدمت به حلق، آزادگی و اعتقاد به بی‌ثباتی دنیا رواج پیدا کرد.

ب) ایراد‌های درس:

الف) در خود ارزیابی دوم از دانش آموزان خواسته شده است «ویژگی‌های زبانی» دو جریان نثر قرن هفتم را بررسی کنند برای این کار باید نمونه‌ای از نثر در اختیار دانش قرار بگیرد اما در کتاب نمونه‌ای وجود ندارد! ب) منبع بیت «استاد سخن سعدی است نزد همه کس؛ اما // اراد سخن حافظ طرز‌غزل خواجه» مشخص نشده است.

«شاعران و نویسندها معروف قرن هفتم»

آثار منتشر	آثار منظوم	نام و نشان	سبک	
—	—	مولوی (مولانا جلال الدین بلخی) دیوان شمس	عرaci	شاعران و نویسندها معروف قرن هفتم
—	بوستان	سعدي		
—	عشاق نامه	فخر الدین عراقی		
—	—	نجم الدین رازی (نجم دایه)		
—	—	عظاملک جوینی		
—	—	خواجه رشید الدین فضل الله همدانی		
—	—	شمس قیس رازی		

«شاعران و نویسندها معروف قرن هشتم»

آثار منتشر	آثار منظوم	نام و نشان	سبک	
—	پنج گنج	خواجوی کرمانی	عرaci	شاعران و نویسندها معروف قرن هشتم
—	دیوان شعر	حافظ		
—	جمشید و خورشید	سلمان ساوجی		
—	رساله دلگشا	عبدیز زکانی		
—	اخلاق الاشراف	موش و گربه		
—	صد پند	حمدالله مستوفی		
—	تاریخ گریده	—		

«شاعران و نویسندها معروف قرن نهم»

آثار منتشر	آثار منظوم	نام و نشان	سبک	
—	تحفه الاحرار	جامی	عرaci	شاعران و نویسندها معروف قرن نهم
—	دیوان شعر	شاه نعمت الله ولی		
—	—	دولتشاه سمرقندی		
—	—	جلال الدین دوانی		

درس دوم

(پایه های آوایی : قهرمان مردانیان چهارمحال و بختیاری و مهدی رهنما سیستان و بلوچستان)

درس سوم

با اسمه تعالی

کارگاه علوم و فنون ادبی درس سوم تشبیه

آقای حسن ابراهیم زاد - استان آذربایجان غربی و آقای محمد قدمیاری استان فارس

شناخته درس : عنوان : تشبیه محتوا موضوع : بیان همانندی و شباهت

کلید واژه : تشبیه - مشبه - مشبه به - وجه شبه - ادات تشبیه - تشبیه گسترده و فشرده

روش تدریس : بیان شاهد مثال هایی از کل به جزء در وايت برد یا استفاده از سیستم فن آوری و استفاده از تصاویر شبیه بهم

اهداف : شناخت تشبیه و انواع آن و مهارت در تولید عبارت ها یا ترکیب های تشبیه‌ی

خودارزیابی:

۱ - الف -

تشبیه گسترده	چو : ادات تشبیه	نالیدن : وجه شبه	مرغ : مشبه به	من : مشبه
تشبیه گسترده	همچو	بالیدن	سره	تو
تشبیه گسترده	چو	گریستان	ابر	من
تشبیه گسترده	همچو	خندیدن	غنچه	تو

- ب -

تشبیه فشرده	کمان : مشبه به	ابرو : مشبه
-------------	----------------	-------------

- پ -

تشبیه فشرده	بلا : مشبه به	عشق : مشبه
تشبیه فشرده	کربلا : مشبه به	عشق : مشبه
تشبیه فشرده	شهید کربلا : مشبه به	جان : مشبه

۲ - الف - وجه شبه : به آرامی پخش شدن / پخش شدن

ب - وجه شبه : قرار گرفتن حجاب و مانعی در برابر چیزی / تاریکی / ایستادن

- ۳ - الف -

چتر : مشبه به	خواهش : مشبه
زنگ : مشبه به	باران : مشبه
نسیم : مشبه به	عطش : مشبه

- ب -

آینه : مشبه به	ضمیر : مشبه
----------------	-------------

- ۴ - الف -

دلم مثل صنوبرها صبور است	تشبیه گسترده	الف
زمین چو سینه شهراب	تشبیه گسترده	ب
اجرام کوه ها مانند پنبه دانه است	تشبیه گسترده	پ

در ضمن در همین تمرین ترکیب های : جوشن برگ / ناوک صنوبر / ناوک غان هم تشبیه فشرده هستند.

- ۵ - الف -

پری های هزار افسانه ای : مشبه به	برف : مشبه
----------------------------------	------------

- ب -

شمع : مشبه به	روز : مشبه
چراغ : مشبه به	شب : مشبه

۶ - الف - جام عشق - دو پایه مشبه و مشبه به

ب - سنگ حادثه - دو پایه مشبه و مشبه به

پ - خانه دل - دو پایه مشبه و مشبه به

ت - حریر باور / شعله ندامت - دو پایه مشبه و مشبه به و هرچهر پایه در « که بر کویر عطشناک نیستم چون ابر

«

۷ - الف - ادات تشبیه : ماند

ب - ادات تشبیه : چون / مانستی

پ - ادات تشبیه : گوی

تشبیه گسترده	خواجوی کرمانی
تشبیه گسترده	کمال الدین اصفهانی
تشبیه فشرده	حافظ
تشبیه فشرده	عرابی
تشبیه فشرده	سعدی

نتیجه : تعداد تشبیه فشرده بیشتر است .

راغ	تُ	دش	مه	ه	شد	خون	ی	یا	در	چو
راغ	چ	چون	ها	غ	تی	بُ	ش	چون	هان	ج

ن-- / ن-- / ن-- / ن--

علامت هجای کوتاه را پیدا نکردم عذرخواهی می کنم اگر با حرف «ن» علامت مذکور نشان داده شده است .

باتشکر : ابراهیم زاد و قدمیاری

اعضای گروه: اعظم احمدی(مرکزی) نرگس نواختی مقدم(اردبیل)

۱- مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد در قرن هفتم هجری نگارش یافته و از نجم الدین دایه است. در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی است. نشر کتاب هم ساده است.

زیبا شناسی متن:

ابر کرم: تشبيه فشرده و ترکيبي است/ باران محبت: تشبيه فشرده و ترکيبي است.

گل و دل سجع دارد.

۲- شعر از مولوی شاعر قرن هفتم، موضوع شعر عرفانی است در قالب غزل و با زبان نرم و دلنشیں سروده شده واژ معانی عمیق انسانی و آسمانی برخوردار است.

زیبا شناسی ایيات:

وزن شعر: مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

پایه های آوایی بیت اول:

خَنِ دِ شُ دَم	گِرِي بُ دَم	زِنِ دِ شُ دَم	مُرِ دِ بُ دَم
يَنِ دِ شُ دَم	دو لَ تِ پَا	قا مَ دُ مَن	دو لَ تِ عِش

بیت ۱: دولت عشق: تشبيه فشرده- ترکيبي

بیت ۲: زهره تابنده شدم: تشبيه گستردگی، غیر ترکيبي

بیت ۵: چشم خورشید: تشبيه فشرده، ترکيبي / چشم خورشید تویی: تشبيه فشرده، غیر ترکيبي

سايه گه بيد منم؛ تشبيه فشرده، غير تركيبي

بيت ۶: چرخ فلك؛ تشبيه فشرده- تركيبي

بيت ۷: اختر رخشنده شدم؛ تشبيه فشرده- غير تركيبي

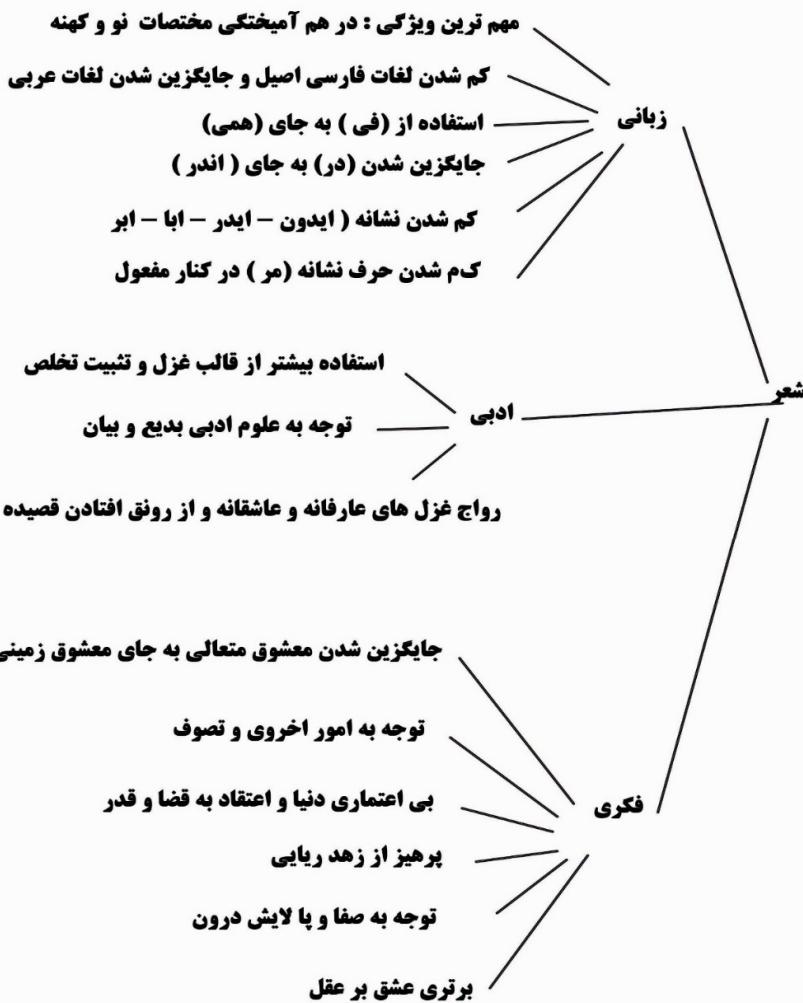
درس چهارم

«بِنَامِ آنکه هستی نام از او یافت»

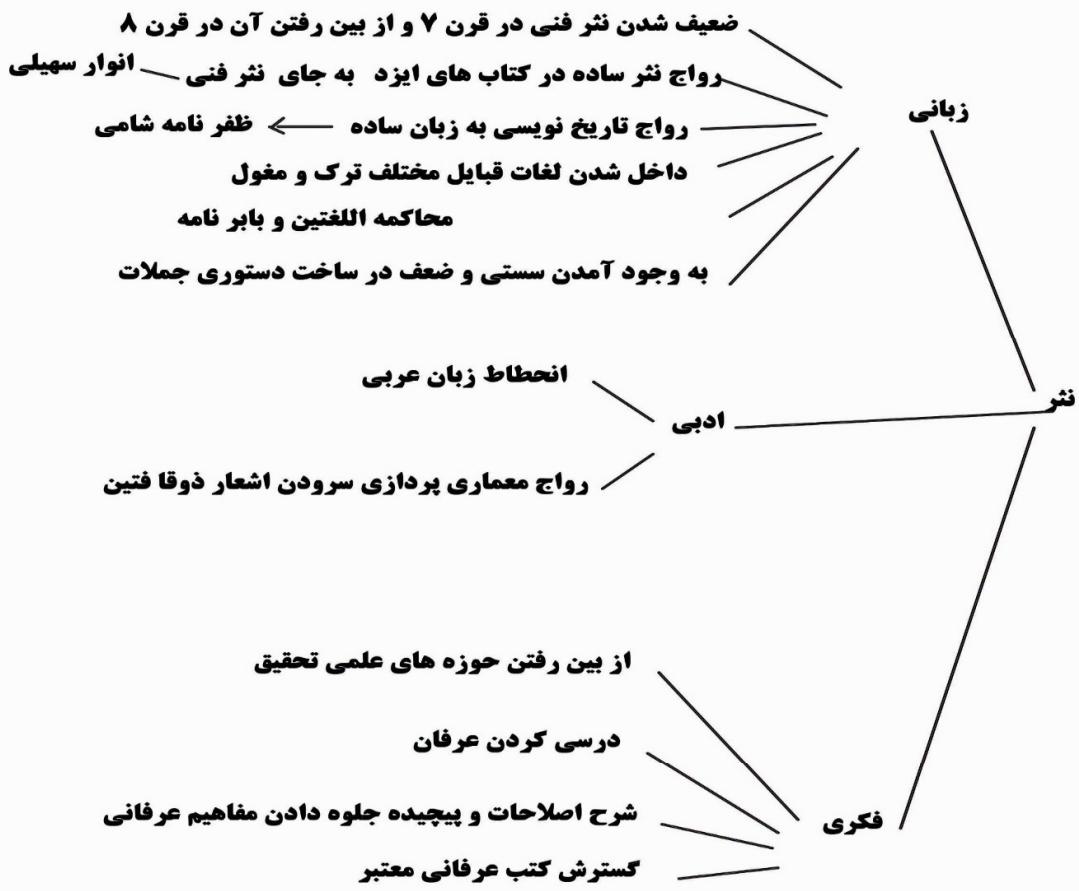
کارگروهی درس چهارم علوم و فنون پایه‌ی یازدهم: سبک عراقي (سبک شناسی قرن‌های هفتم، هشتم و نهم)

استان	نام و نام خانوادگی اعضای گروه
قزوین	افشین طالب خواه
کرمان	اسماعیل شمس الدین

درس چهارم (سبک عراقي قرن‌ها) (۹/۸/۷)

درس چهارم (سبک عراقي قرن ها ۹/۸/۷)

﴿ خود ارزیابی های درس چهارم علم و فنون: صفحه ۴۲ ﴾

(۱)

الف) آمدن یکی به جای کسی در بیت اول / کاهش سادگی و روانی کلام و حرکت به سوی دشواری متن در بیت ششم

ب) وعظ و اندرز در شعر / توجه به احوال شخصی و مسائل روحی

پ) رواج و اوج گیری قالب شعری مثنوی / بیان به شکل داستانی

(ت)

تَان	س	کی	در	بر	کِ	رُش	یا	زد	گ	بان
-	U	-	-	--	U	-	-	-	U	-
تَان	س	دل	ای	بی	تو	هم	در	بر	فت	گ
-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-

۲) زیرا علاقه مندی شدید آنان به ثبت وقایع مربوط به پدران و اجدادشان

۳) ابیات حافظ دارای لغات فراوان عربی است : فرین / لعل / طعن / ولی در شعر فردوسی اینگونه نیست

فراوانی ترکیبات نو در شعر حافظ (کلک خیال انگیز) / اما در شعر فردوسی این ویژگی کمتر است . شعر فردوسی دارای سادگی و روانی است ولی شعر حافظ به سوی دشواری متن حرکت کرده است .

رواج شکایت و انتقاد اجتماعی و احوال شخصی مسائل درونی

آتش است آب دیده ی مظلوم ← تشبیه فشرده ی غیر ترکیبی

مشبه به

تو چو شمعی از او ← هراسان باش ← تشبیه گسترده

مشبه ادات مشبه به وجه شبه

زِ سخت	بِ آ وا	تِ رسَّم	چِ نِنْ گَف	پایه‌های آوازی
ک بخت	دلِ نی	هِ شا دان	کِ ای شا	

درس پنجم

(پایه های آوایی همسان ۱ : یدالله محمدی کردستان ، محمد صالح نسب کهکیلویه و بویر احمد)

درس ششم

به نام خدا

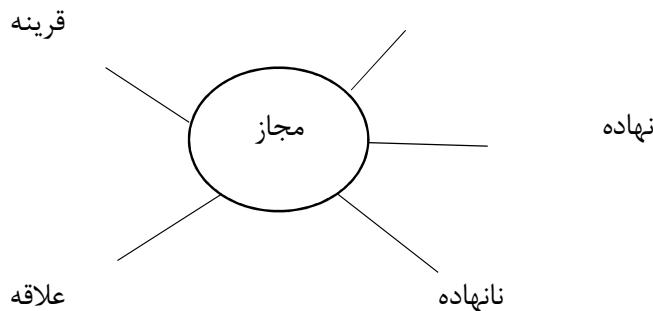
علوم و فنون (۲)

اسامی گروه :

۱) مسعود فرج زاده (البرز) ۲) مجید جلاله وند (گیلان)

درس ششم مجاز

تعریف

- ۱) تعریف : کاربرد واژه در معنی نانهااده (غیرحقیقی) است.
- ۲) معنای نهااده : کاربرد واژه در معنای اصلی یا اولین و رایج ترین معنایی که از یک واژه به ذهن می رسد.
- ۳) معنای نانهااده : بکار رفتن واژه در غیرمعنی حقیقی و اصلی است.
- ۴) علاقه یا پیوند : ارتباط بین معنای نهااده و نانهااده را نشان می دهد. اگر علاقه نباشد مجاز هم نخواهد بود.
- ۵) قرینه : نشانه ای که ذهن ما را از معنای نهااده بازمی دارد و به سوی معنای نانهااده سوق می دهد. به عبارت دیگر، نشانه ای که به وسیله آن پی می بریم واژه در معنای نهااده بکار نرفته است. قرینه ممکن است در کلام باشد یا نباشد.

مثال : برآشست ایران و برخاست گرد

همی هر کس کرد ساز نبرد
واژه « ایران » در معنای نهاده، همان مفهوم « کشور ایران »، وطن و محل زندگی ماست. اما در این بیت معنای نانهاده؛
یعنی، « سپاه یا مردم ایران » مورد نظر است.

به طور خلاصه در بیت بالا واژه « ایران » مجاز است :

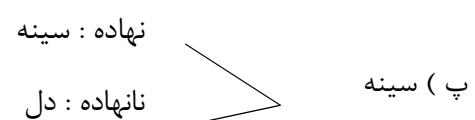
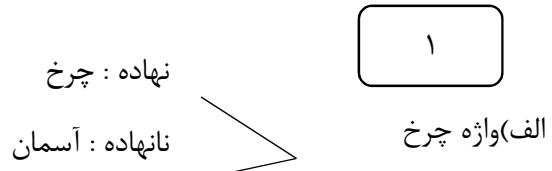
الف) معنای نهاده : کشور ایران

ب) معنای نانهاده : سپاه یا مردم ایران

پ) قرینه : برآشقتن

د) علاقه یا پیوند : محلیه

خودارزیابی صص ۵۶ و ۵۵

۲

الف) فردا (آینده) – شهر (کشور)

ب) خاکی و آبی (انسان)

پ) نرگس (چشم)

ت) عالمی (مردم عالم)

ث) نگین (انگشت)

۳

مجاز : دست (انگشت)

قرینه : گره گشاید

۴

از نظر فکری : رواج نامیدی، شاعر معتقد است که آنچه نصیبش شده غم و غصه است. حسرت خوردن به دوران جوانی و غم پیری

از نظر ادبی : مراعات نظیر بین کلمات درخت، میوه، شکوفه و سرو سپیدی

مجاز در واژه سر (موی سر)، تشبیه فشرده به صورت ترکیب اضافی در « میوه غم»

۵

وزن واژه بیت « فعولن- فعولن- فعولن- فعل» است.

سرشار از نیلوفر باشد

علوم و فنون ادبی

کارگاه تحلیل فصل دوم

۱. غزل زیر را از نظر تاریخ ادبیات، سبک شناسی، موسیقی شعر بررسی و تحلیل کنید

من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفایی/عهد نابستن از آن به که بیندی و نپایی
دوستان عیب کنندم که چرا دل به تو دادم/باید اول به تو گفتن که چنین خوب چرایی
شمع را باید از این خانه به در بردن و کشتن/تا به همسایه نگوید که تو در خانهٔ مایی
عشق و درویشی و انگشت نمایی و ملامت/همه سهل است، تحمل نکنم بار جدایی
گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم/چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی
آن نه خال است و زنخدان و سر زلف پریشان/که دل اهل نظر برد؛ که سری است خدایی
تو مپنداز که سعدی ز کمندت بگریزد/چون بدانست که در بند تو، خوش تر ز رهایی

تاریخ ادبیات:

سعدی در غزل عاشقانه سرآمد شاعران است. غزل سعدی مختصات سبک عراقس را دارد که از اوایل قرن ۷ تا اوایل قرن ۱۰ رواج داشته است. شعر این عصر نرم و دلنشیں و برخوردار از معانی عمیق انسانی است.

سبک شناسی :

۱. قلمرو زبانی: کاربرد ندانستم به جای نمی دانستم، نابستن به جای نبستن، به به جای بهتر، نپایی به جای پایدار
نباشی در بیت اول، جهش ضمیر و کاربرد مفعول پس از فعل وجود «ی» فعل استنادی در چرایی در بیت دوم،
کاربرد کشتن در معنی خاموش کردن، وجود «ی» استنادی در مایی در بیت سوم، کاربرد نکنم در معنای فعل مضارع
اخباری نمی کنم در بیت چهارم، کاربرد بگویم، برود، و بیایی در مفهوم مضارع اخباری در بیت پنجم، کاربرد زنخدان
به معنی چانه و نه خال است به جای خال نیست در بیت ششم، کاربرد مپنداز به جای نپنداز، بگریزد به جای می
گریزد و بدانست به جای دانست و کاربرد ز به جای از در بیت هفتم

۲. قلمرو ادبی: قالب غزل، قافیه در مصraع اول و همه مصراع های زوج، تضاد در بیت اول، کنایه (دل دادن) در بیت
دوم، تشخیص در بیت سوم، واج آرایی و تشییه فشرده ترکیبی (بار جدایی) در بیت چهارم، تضاد در بیت پنجم، واج
آرایی، کنایه (دل بردن)، تشییه و مراعات نظیر در بیت ششم، تخلص، مراعات نظیر، تضاد و مجاز در بیت هفتم

۳. قلمرو فکری: عشق زمینی، شکوه از بی وفایی معشوق، ستایش معشوق، غیر قابل تحمل بودن فراق، ترجیح عاشق
برای افتادن در دام معشوق

موسیقی (پایه های آوایی):

رُوَفَا يِي	كِتُبِي مِه	تَمَزَّوَل	مَنْ دَانَس	پایه های آوایی
يُنَّپَا يِي	كِبِّنَدِي	تَنَزاَبِه	عَهْدَنَابَس	

فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	وزن واژه
_ _ U U	_ _ U U	_ _ U U	_ _ U _	خوشه های هجایی

۲. متن زیر را از نظر زیبایی شناسی بررسی نمایید:
«فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترد و دایهٔ ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات در مهد زمین بپورد.
درختان را به خلعت نوروزی قبای سبز ورق در بر گرفته و اطفال شاخ را به قدم موسم ربيع کلاه شکوفه بر سر
نهاده»

فراش باد صبا: تشبيه فشرده ترکيبي

فرش زمردین: مجاز

دایهٔ ابر: تشبيه فشرده ترکيبي

مهد زمین: تشبيه فشرده ترکيبي

تشخيص

قبای سبز ورق: تشبيه فشرده ترکيبي

اطفال شاخ: تشبيه فشرده ترکيبي

کلاه شکوفه: تشبيه فشرده ترکيبي

سجع

مراعات نظير

فهيمه حسنيان (سمنان)- سميه فلاحي (ايلام)

درس هفتم

(تاریخ ادبیات قرن های ۱۰ : علی بازوند لرستان ، علی سهامی کرمانشاه)

درس هشتم

به نام خداوند جان و خرد

کتاب علوم و فنون ادبی(۲) - درس هشتم - پایه‌های آوایی همسان (۲)

اعضای گروه: ۱- محمدمهری خطیبی: مازندران ۲- عباس حاجی‌محمدی: خراسان جنوبي.

نحوه تدریس درس:

معلم پس از خوانش درست چند بیت، پایه‌های آوایی همسان را توضیح داده، با مثال‌هایی، فرق ابیاتی را که پایه‌های همسان دارند با پایه‌های ناهمسان مشخص می‌کند. آنگاه ابیاتی را سر کلاس می‌خواند و از دانش‌آموزان می‌خواهد خوانش درست آن را بگویند. سپس کلاس را به چند گروه تقسیم کرده، ابیاتی در اختیار هر گروه قرار می‌دهد و از آنها می‌خواهد با خوانش درست، پایه‌های آوایی بیت را مشخص کنند؛ وزن واژه و خوش‌های هجایی هر یک را بنویسند.

خودارزیابی:

۱- تفکیک پایه‌های آوایی ، وزن واژه و خوش‌های هجایی:

الف) بخندید همی با غ چون روی دلبر ببینید همی خاک چون مشک اذفر

پایه‌های آوایی	ب خَنْ دَدْ	هَ مِيْ با	غَ چُنْ رو	ي دلْ بَرْ
	بِ بُوْ يَدْ	هِ مِيْ خَا	كِ چُنْ مُشْ	كِ آذْ فَرْ
وزن واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
خوش‌های هجایی	- - U	- - U	- - U	- - U

ب) هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود وارهد از حد جهان بی حد و اندازه شود.

پایه‌های آوایی	هين سُخَنِ	تا زِ بِ گو	تا دُجَهَان	تا زِ شَ وَد
	واره دَز	حد دِجَهَان	بي حَدْ آن	دا زِ شَ وَد
وزن واژه	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن
خوش‌های هجایی	- U U -	- U U -	- U U -	- U U -

پ) دریادلان راه سفر در پیش دارند

رَند	دَرِ پَیِشْ دَا	رَاهِ سَفَرْ	دَرِ یَا دِ لَانْ	پایه‌های آوایی
رَند	رِخَیِشْ دَا	بِ رَاهِ وَا	پَدِ رِ کَا	
فع	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	
-	- - -	- - -	- - -	

ت) سوزد مرا سازد مرا در آتش اندازد مرا وز من رها سازد مرا بیگانه از خویشم کند

دا زَدَ مَ رَا	در آتَشَن	سَا زَدَ مَ رَا	سو زَدَ مَ رَا	پایه‌های آوایی
خَیِ شَمْ كُ نَد	بِي گَانِ آز	سَا زَدَ مَ رَا	وَزْ مَنِ رَهَا	
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	
- - -	- - -	- - -	- - -	

ث) ای به ازل بوده و نابوده ما وی به ابد زنده و فرسوده ما

بُودِ ما	بُودِ وُنا	إِي بِ أَزَلْ	پایه‌های آوایی
سُودِ ما	زِنْ دِ وُفَرْ	وِي بِ أَبَدْ	
فاعلن(مفتعل)	مفتعلن	مفتعلن	
- - -	- - -	- - -	

ج) سعادت به بخشایش داور است نه در چنگ و بازوی زورآور است

وَرَست	يِ شِ دَا	بِ يَخِ شَا	سَعَادَتْ	پایه‌های آوایی
وَرَست	يِ زوِ رَا	گُ با زو	نَدَرِ چَنْ	
فعل	فعولن	فعولن	فعولن	
- ل	- ل	- ل	- ل	

چ) جرمی ندارم بیش از این کز جان و فادارم تو را

پایه‌های آوایی	دا رم تُ را	کَز جَان وَفا	رَم بِي شَ	جُرْمِي نَ	
			رِبِن	دا	
وزن واژه	زا رم تُ را	هَرَگِزْنَ يَا	زا رَم كُنِي	ورَقَصْ دِآ	
خوش‌های هجایی	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	
- ع - -	- ع - -	- ع - -	- ع - -	- ع - -	

همه اسمند و تو جسمی همه جسمند و تو روحی ح) نظر آوردم و بردم وجودی به تو ماند

پایه‌های آوایی	نَظَراً وَرَ	دَمْ بُرْدَم	كِوْجو	بِتُّ ماَنَد	
			دِي		
وزن واژه	هَمِ جِسْ	دُتْ رُوْحِي	هَمِ مِنْ	هَمِ اسْ	
خوش‌های هجایی	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	
- ع - -	ع ع	- ع ع	- ع ع	- ع ع	

۲- ویژگی غزل کلیم: ابداع معانی، خیال‌های رنگین، ضربالمثل و الفاظ محاوره و مضمون‌های ابداعی.

ترکیب‌های: داغ عشق: تشبيه ، تشبيه داغ عشق به گل؛ چاه زنخدان: تشبيه؛ مصraig دوم بيت دوم: ضربالمثل و بيت دوم: اسلوب معادله؛ سر در دو مصraig: مجاز؛ مصraig اول بيت چهارم: تشبيه. ره عشق: اضافه استعاری.

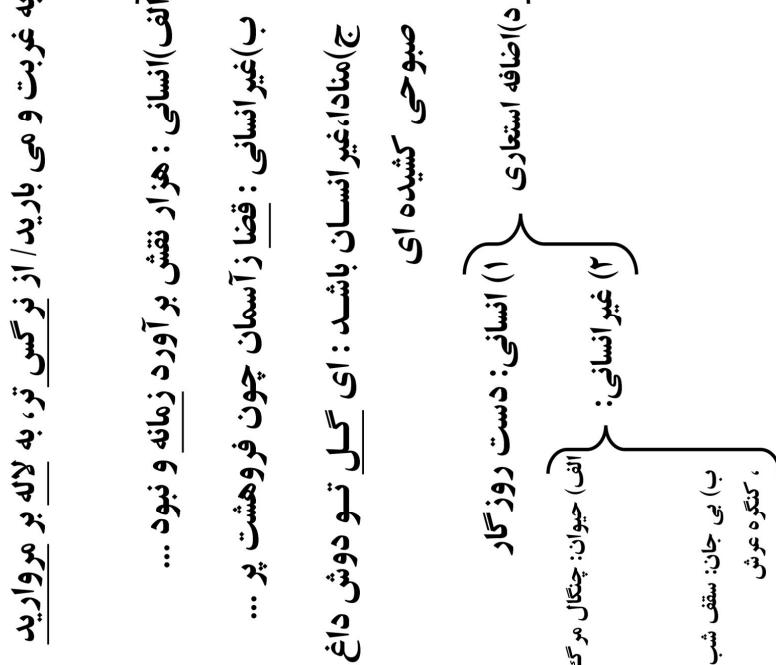
درس نهم

اسامی گروه: ۱- علیرضا احمدی: هرموزگان
۲- فرهنگ شهبازی: همدان

علوم و فنون (۲)

درس نهم: استعاره

نقشه مفهومی درس نهم: استعاره

چند پیشنهاد در درس نهم (استعاره):

- ۱) آغاز سخن را تا تشبیه شروع کنیم و بعد به استعاره پردازیم و مجازی که بر بنیاد شباخت استوار است و هوجب ایجاد استعاره می گردد، در پیک یادآوری و تکنیه ذکر کنیم.
۲) "حله" در مصراحت اول باز هم استعاره است که باید در متن پایین بیت اصلاح گردد.
۳) در خط دوم صفحه ۳۳ ((علاقه پیوند)) حشو است و همتو است یکی از آن ها را حذف کنیم.
۴) در صفحه ۷۷ خط اول بهتر است این گفته بیان کنیم:
((گاه ویژگی دکن محفوظ(مشبه به) به دکن ذکر شده(مشبه) اضافه می شود

مناف + نقش نمای اضافه + مناف ایله = رخ اندیشه، زلف سخن

ویژگی دکن محفوظ
↓
مشبه
(مشبه به)

با تشكر از اعضاي گروه تاليف - موفق باشيد.

کارگاه تحلیل فصل ۳

پاسخ سوال ۱

الف- مضامین تازه مانند

شبیخون خمار - دیوار خیرت

بیت سوم نشانگر ذوق و اندیشه صائب است.

ب- تشبيهات بسیار دارد:

همچو صبح خندان هستیم. بیت ۱

ما آب حیوانیم . بیت ۲

ما مانند آیینه ایم و دیوار خیرت. بیت ۳

استعاره و تشخیص:

دست و تیغ عشق . بیت ۱

شبیخون خمار بیت ۴

نافه مشکین نفس . بیت ۵

جان به لب داریم . کنایه بیت ۱

پ . فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

۲. روحانی و جسمانی = تضاد

تکرار کلمه کمال

بارامانت=تشبیه

سفت جان=استعاره

فکری:

درونگرایی و توجه به عالم معنوی

قدسی براتی (گلستان) و بهیه احمدی (قم)

درس دهم

به نام خداوند جان و خرد

درس دهم علوم و فنون یازدهم (سبک هندی)

علی اکبر اخوه: استان یزد

زینب علوی: استان خراسان شمالی

شیوه تدریس:

از آن جا که درس سبک‌شناسی مانند تاریخ ادبیات تا حدودی ملال انگیز به نظر می‌آید، پس بهتر آن است که برای دانش‌آموز آن را خوشایند و لذت بخش کرد. برای نمونه می‌توان در بخش نظم این سبک غزلی از بیدل یا صائب با ویژگی‌های یادشده در درس، آورد و به نمایش گذاشت و در بخش نثر نیز نمونه‌ای از کتاب‌های یادشده در متن درس، آورد و با خوانش مناسب به ویژه خوانش غزل با مشارکت دانش‌آموزان از طریق پرسش و پاسخ به آموزش این سبک پرداخت.

بدین ترتیب هم دانش‌آموز فعال می‌شود، هم میزان یادگیری وی افزایش می‌یابد و هم التذاذ ادبی صورت می‌پذیرد.

الف-سبک‌شناسی نظم

غزلی از بیدل:

کار عجبی داشت جنون آه نکردیم

از چاک گریبان به دلی راه نکردیم

این آینه را از نفس آگاه نکردیم

دل تیره شد آخر ز هوایی که به سر داشت

پرواز شد آن رشته که کوتاه نکردیم

فرصت‌شمری‌های نفس بال امّل زد

پرواز طرب جز به پر کاه نکردیم

هر چند به صد رنگ دمیدیم درین باغ

نقش قدمی نیست که ما چاه نکردیم

چون شمع که از خویش رود سر به گریبان

خاکی به سر از دوری آن راه نکردیم

صد دشت به هر کوچه دمیدیم و لیکن

شب رفت و نگاهی به رخ ماه نکردیم

در وصل ز محرومی دیدار مپرسید

روز سیه‌ی بود که بیگاه نکردیم

چون سایه به حرمانکده فرصت هستی

ماییم که خود را ز خود آگاه نکردیم

بیدل تو عبت خون مخور از خجلت تحقیق

راهیابی زبان کوچه و بازار و دمیدن روح تازه در شعر به دلیل

روآوردن طبقات مختلف مردم به ادبیات

گسترش دایره واژگان و از میان رفتن بسیاری از واژه‌های قدیمی

و به کاربردن واژه‌های کمتر به کار رفته در شعر پیش از این دوره

کنار گذاشتن کامل ویژگی‌های سبک خراسانی به دلیل حملات

بی‌دریبی بیگانگان پی‌دریبی بیگانگان

ورود واژه‌های مربوط به مذاهب و آداب و رسوم هندوان به

حوزهٔ شعر و ادب

کم شدن واژه‌های عربی در شعر و رواج واژگان ترکی و ضعف

زبان فارسی بر اثر حملات تیموریان و ازبکان

واقعگرا بودن زبان سبک هندی

طبیعی بودن آرایه‌های ادبی به دلیل کم توجهی شاعران کوچه و بازار

کاربرد تشبیه، تلمیح، حسن تعلیل، تمثیل و اسلوب معادله

کاربرد قالب غزل (گاهی غزل‌های ۴۰ بیتی و با قافیهٔ تکراری)

استقلال تک بیت‌ها در غزل با عنوان مفردات

به کاربردن ردیف‌های طولانی و خوش‌آهنگ

معنی‌گرایی و مضامون‌سازی

کامل بودن معنای تک بیت‌ها

ویژگی‌های زبانی

ویژگی‌های

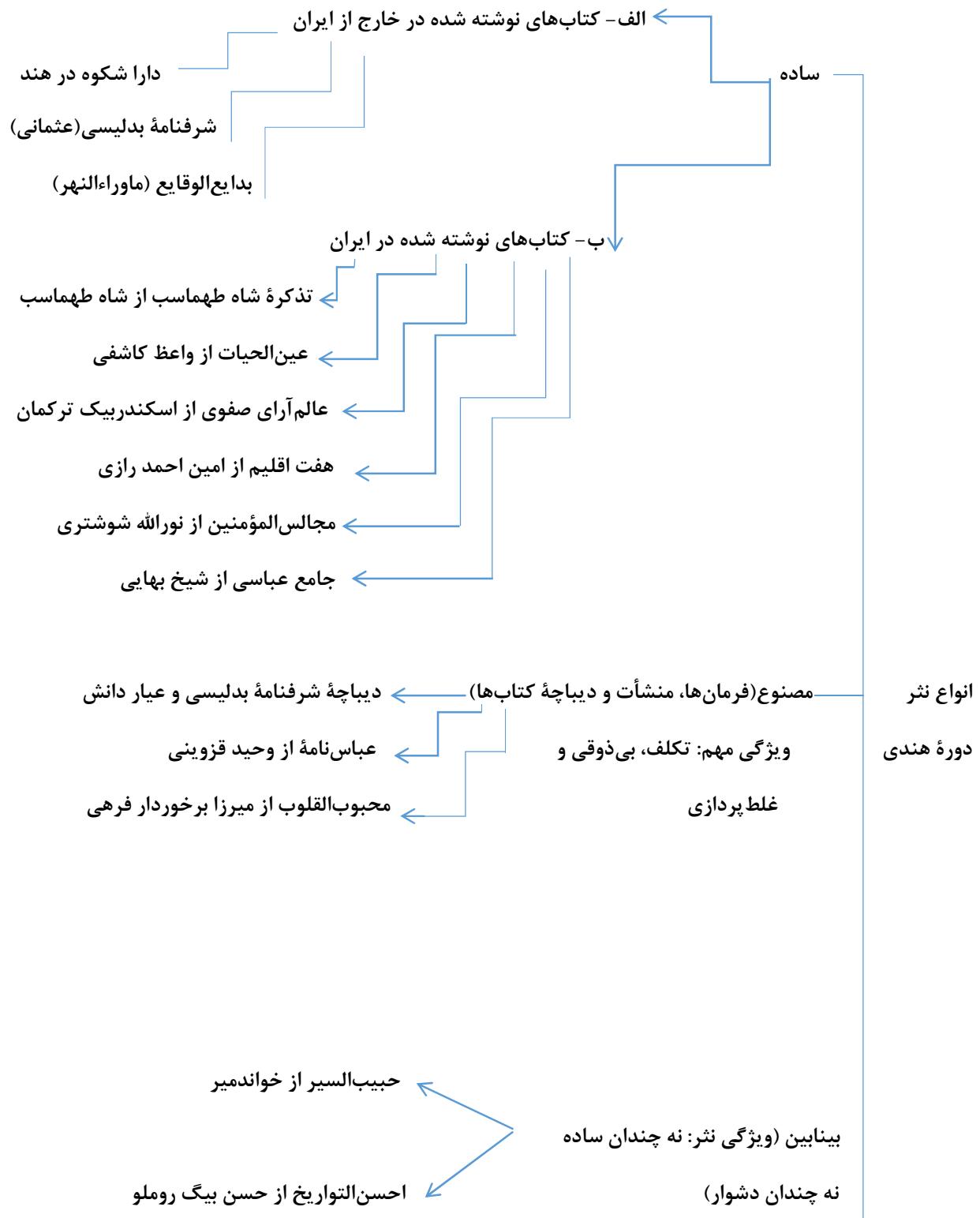
سبکی سبک

هندی

ویژگی‌های فکری

یافتن فکری جزئی اما تازه و نگفته و بیان آن به صورتی

اعجاب‌انگیز

- الف) قلمرو زبانی: ۱- در آمیختگی نظم و نثر
- ۲- کاربرد وجه وصفی
- ۳- جمع بستن واژه‌ها به ویژه واژگان فارسی (گیلانات) و ترکی و مغولی (بیلاقات)
- ۴- مطابقت صفت و موصوف به تقلید از عربی
- ۵- تتابع اضافات (برای تعارف و تمجید)
- ۶- آوردن جملات طولانی
- ۷- کاربرد متنوع افعال پیشوندی
- ۸- فراوانی لغات ترکی و مغولی
- ب) ادبی: ۱- تلمیح با آوردن آیات، احادیث و عبارات عربی
- ۲- تبدیل ضربالمثل‌های شیرین فارسی به عبارات بی‌روح عربی
- ۳- کاربرد شعرهای ضعیف
- پ) فکری: نبود نویسنده زبردست به دلیل فرار افراد با ذوق بر اثر استبداد

ویژگی‌های

نشر دوره

هندي

11

قلمرو فکری	قلمرو ادبی	قلمرو زبانی
مضمون سازی (بیت ۲ و ۴)	تشبیه (بیت ۴ و ۵)	کم بودن واژگان عربی
کامل بودن معنای تک بیت‌ها (بیت ۴)	تشخیص (نبض موج)	کاربرد واژگان کوچه و بازاری (روی مزار)
یافتن فکری جزئی اما تازه و نگفته و بیان آن به صورتی اعجاب-انگیز (بیت ۵)	قابلیت به شمار آوردن تک بیت به عنوان مفردات (بیت ۲)	کاربرden واژه‌های کمتر به کار رفته در شعر پیشینیان (چنار-مزار)

(۲) تشخیص گل و گریه گلاب :

ب- چشم کوکب‌ها: تشخیص حسن تعلیل: به دلیل کرشمه آسمان ستاره‌ها چشمک می‌زنند

۳) با توجه به ویژگی‌های زبانی سبک هندی در صفحه ۸۷ و سبک عراقی در صفحه ۴۰ و ۴۱ دانش‌آموز توانایی مقایسه و تحلیل را به دست می‌آورد.

^۴) واردشدن واژگان بیگانه منجر به تدوین فرهنگ‌نویسی شد (ص ۸۷ پ پایانی)

۵) تناسب میان (سنگ و منجنيق) تضاد (سنگ و آبگینه) استعاره (منجنيق فلک) اشاره به زیبایی در تصویرآفرینی و مضمونسازی شاعر در بیت.

۶

تِ بو دی	کِ با من بس	ت این عہ دی
تِ بو دی	شِ کس تن بس	مَگر بھ ر

(V)

زیانی مطابقت موصوف و صفت به شیوه زیان عربی : طبقه عليه

تابع اضافات: ناظمان مناظم سخنپیرایی و پیرایه‌بندان سلسله معنی‌آرایی

کاربرد چملہ طولانی

اشتقاق : نظام و مناظم ← ادبی

تناسب: ناظمان، مناظم، سخن‌پیرایی، معنی‌آرایی، شاعران و ...

فکری ← مفهوم خاصی در این عبارت وجود ندارد وجود واژگان فراوان تنها بازی واژگانی است که نیازی به کاربردن این میزان واژه در این عبارت دیده نمی‌شود

درس یازدهم

درس یازدهم علوم

وفنون ادبی

شناسنامه درس یازدهم

۰ پایه های آوایی همسان دولختی

عنوان درس

۰ آشنایی با گونه ای دیگر از پایه های وزن های همسان

هدف کلی

۰ در پایان درس دانش آموز می تواند وزن هم سان دو لختی یا دوری را تشخیص دهد.

اهداف

رفتاری

۰ پیش سازمان دهنده، ساختن گرافی و تلفیقی از روش های قیمتی (نقشه مفهومی)

روش های

تدریس

درگ پایه های آوایی

چگونگی نظم پایه های آوایی

پایه های آوایی هم سان دولختی

پایه های آوایی هم سان

پایه های ناهم سان

هجای پایان مصراع مانند هجای پایان مصراع ها بلند است

میان دو مصراع درنگ و مکث آشکاری است که در خوانش هم باید رعایت شود.

موسیقی و آهنگ پاره دوم تکرار همان موسیقی پاره نخست است

هر مصراع به دو پاره تقسیم می شود.

وزن از تکرار یک پایه هم سان حاصل نشده بلکه یک پایه یک در میان تکرار شده است.

نظم هم سان پایه ها، دو لختی است

ابهامت موجود در درس:

- ۱- صفحه ۹۰ در تصویر ترازو بهتر بود پایین ایه های آوایی مفعول فاعلتن ، مستفعلن فعلن نیز قرار می گرفت.
- ۲- بهتر است "توجه" صفحه ۹۱ به انتهای صفحه ۹۰ منتقل شود و در همانجا پایه های آوایی " ای باد با / دی / یعنی مستفعلن فعلن نیز اشاره شود.
- ۳- از آنجایی که مفاهیم لغوی و اصطلاحات نونگاشت در حال ثبیت شدن است بهتر است ارتباط بین مفاهیم و لغات نو پیدا در کتاب های دهم ، یازدهم و دوازدهم یکسان باشد برای مثال در درس یازدهم در پایه دهم صفحه ۷۴ در جمله ای اشاره شد به هر کدام از این "پاره ها، هجا" می گویند.
- ۴- در صفحه ۹۱ سطر اول در بند یک اشاره شده: دو واژه با هم ، پایه آوایی و «وزن واژه » می گویند.
وزن واژه ← آیا یک رکن است؟ دو رکن یا ایجاد نظم در طول مصوع ها است ؟
خلق واژگان جدید در کتاب های درسی ادبیات که به گونه ای سند ملی هویت ماست به نظر می رسد که باید همراه با مستنداتی با پیشینه علمی باشد، مراحل علمی گزینش را به درستی طی کندو دستخوش سلیقه افراد قرار نگیرد.
- ۵- در صفحه ۹۱ جمله "اگر هجاهای این شعر را به دسته های (سه تایی یا چهار تایی) تقسیم کنیم نظم و آهنگ آن از دست می رود." بهتر است تبدیل بشود به :
هجاهای این گونه شعریه گونه ای متناوب، همسان است.
- ۶- صفحه ۹۲ : سطر اول ← هجای پایان نیم مصوع تابع قوانین هجای پایان مصوع است. حذف واژه "قوانين" و آوردن واژه ای مناسب تر برای مثال می توان گفت: هجای پایانی نیم مصوع در وزن دوری (همسان دولختی) مانند پایان بیت است.
- ۷- در صفحه ۹۳ : خوشه آوایی ← خوشه در لغت : دسته ، گروه اجتماع گل ها و یا میوه ها که به واسطه محوری که قائم به همه آنهاست، نگاه داشته شده اند. مجموعه رستنی های به هم پیوسته . در

وجه تسمیه و نام گذاری باید اشاره کرد که : ارتباط بین واژه خوش ، مفهوم مورد نظر و تصویر این صفحه هماهنگی وجود ندارد.

۷- بیشتر ابیات متن و خودارزیابی این درس دارای اختیارات است. ضمن احترام به نظر مؤلفین محترم با تأکید بر ارزش موسیقیایی و شنیداری بیت ، اما مکتوب شدن هجاهای در کتاب نیز ، معلم را ناگزیر از توضیحی هرچند به اجمال می سازد ، بهتر است جایی اشاره ای به این موضوع در متن کتاب بشود و جزیيات آن به پایه دوازدهم واگذار شود.

۸- در صفحه ۹۶ مصرع دوم "ای دوست قمر خوش تر ، یا آن که قمر سازد؟" اصلاح شود "خوبی قمر بهتر یا آنک قمر سازد"

۹- در صورت خودارزیابی ۵ واژه "بالا" حذف شود.

کتاب: علوم و فنون ادبی ۲

کارگاه تحلیل فصل ۴

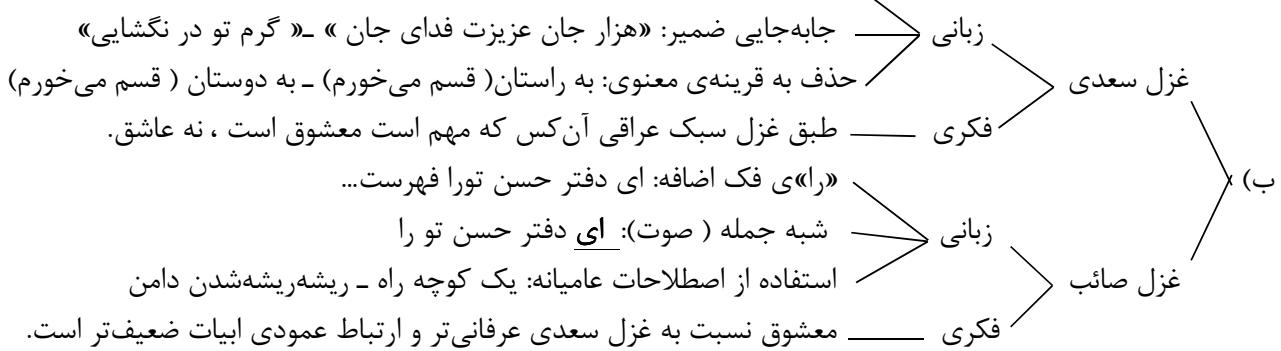
اعضای گروه: دکتر پاک طینت و حسین صرفی

-۱

الف) وزن غزل سعدی: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لن

وزن غزل صائب: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

کاربرد قدیم: «یاد می نکند»

ب)

اضافه‌ی تشییه‌ی (تشبیه فشرده): مرغ دل

غزل سعدی → ناقص: جان و جهان - راستان و آستان

تم: که (ضمیر مبهم) که (حرف ربط)

حس آمیزی: جواب تلخ

اضافه‌ی تشییه‌ی (تشبیه فشرده): دفتر حسن - پرده‌ی اجمال - خار استدلال

استعاره: پیشانی عفو - غربال - جانبخشی در بیت‌های ۲ و ۵

اسلوب معادله: بیت سوم

حسن طلب: بیت سوم

پ)

الف) کشتی عشق (مشبّه - مشبّه) - یاد تو آرامش است. (مشبّه - مشبّه)

ب) ابر کرم (مشبّه - مشبّه) - باران محبت (مشبّه - مشبّه)

پ) ظلمات جهل (مشبّه - مشبّه) - چراغ هدایت (مشبّه - مشبّه)

ت) مه طاسک گردن (مشبّه - مشبّه) - شب طرهی پرچم (مشبّه - مشبّه)

چرخ خاک پایت (مشبّه - مشبّه) - عقل طفل راهت (مشبّه - مشبّه)

ث) دریای چشمان (مشبّه - مشبّه)

-۳

الف) عالم (کلیه) - نرگس (شبهت)

ب) خون (سببیه)

پ) دست (آلیه)

-۴

الف) بت (مشبّه به) - گل (مشبّه به) - سنبل (مشبّه به) - خط (مشبّه به)

ب) زندان (مشبّه به)

-۵

الف) دستش نگیرم (مانعش نمی‌شوم)

ب) بنشاند پیش آموزگار (تو را تعلیم می‌دهد)

-۶

الف) استعاره : دل لاله - بِ سرو

تشبیه: باغِ جهان - لاله‌عذار

کنایه: نیلی است بر سرو (رنج کشیده است)

ب) استعاره (جان‌بخشی) با آسمان مفاخره کردیم

کنایه: دم زدن (سخن گفتن)

تشبیه پنهان : تو مثل ستاره‌ای

پ) کنایه : تا در زمانه باقی است آواز باد و باران (تا دنیا هست)

ت) جان بخشی: عقل گوید

ث) تشبیه: سرشك چو باران - عمر مثل برق

ج) تشبیه: تو روشنی روزهستی - تو شادی هستی - تو ماه هستی

استعاره : ابر شکربار (معشوق)

چ) تشبیه : بهار توحید - درخت معرفت - چشم‌ه حکمت - یاسمین شوق

ح) کنایه : دلم شکستی (ناراحتمن کردنی)

استعاره: آبگینه (دل)

خ) استعاره (جان‌بخشی): ای درخت - آسمان در آغوش درخت خفته است

تشبیه: درخت تو قامت بلند تمّنایی

د) تشبیه: جهان آینه است.

ذ) تشبیه: همگنان مثل صدف بودند

ر) استعاره : گل بستان سرا (معشوق)

ز) تشبیه: گلابِ سرشک - من مثل گل هستم.

ژ) تشبیه: نقدِ جوانی

استعاره: رشته (موی سفید) - فلک به کسی چیزی بدهد.

-۷

الف)	بتایی	ختن سر	ز آمو	اگر تو
ب)		روز و شب	بی‌قرارم	در هوایت

-۸

(الف)

ت وان برد	خ ت جان کی	ز چش م شو
ک می نست مفاعیل (فعولن)	ک مانن در مفاعیل	ک دائیم با مفاعیل

(ب)

د ام	ک من زن	ازین پس	ن میرم
د ام فعل	پ را کن فعولن	س خن را فعولن	ک تخت م فعولن

-۹

تُ از جا نم

تُ از جا نم

-۱۰

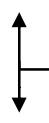
(الف)

با زا م دم در من ن گر مستفعلن	با زا م دم در من ن گر مستفعلن	با زا م دم در من ن گر مستفعلن
-- U --	- U -	- - U -

(ب)

ای خا ک م هس مفتعلن	تی ز ت پی مفتعلن	دا ش ۵۵ نا ش ده	از پی ش آن به رت غم مستفعلن
- U -	- UU -	- - U -	- UU -

-۱۱

ور ب ر و د
آ م د رهک جا ر و د
ن می ک نیاز لوح دل
با را ن صبز دا يد
چ من را

-۱۲- بیت ب) بسیار گنه کردیم.....

-۱۳

شا دا ب
در وقت
مفاعیل
--- Uل این بس تان
ض عی فان را
مفاعیل
--- Uدا ئم گ
در یا ب
مفوعل
-- Uمی رس دز
عز م ت ما
فاعلن
--- UUوا ز عشق
می رویم
فاعلن
- Uهر ن ف سا
ما ب ف لک
مفتعلن
- UU

ح سو دی دل	از طع ن	ن با ید بود	پ) غم نا ک
د رین با شد	خی ر ت	چ وا بی نی	شا ید ک
مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	مفعول
U _ _ _	U _ _	_ _ _ U	U _ _